

1 בספטמבר 2024

לכבוד: צוותי חינוך, ייעוץ חינוכי וטיפול הנדון: חוג חיות במוסד חינוך – כן או לא?

צוות יקר,

הורים, גננות ומורות פונים אלינו ושואלים: האם ראוי לקיים במוסד חינוך חוג חיות הכולל הבאת חיות למפגשים? מהם הערכים הנלמדים בחוג כזה?

מפגשים בין ילדים לחיות מספקים הזדמנויות ללמידה, לחוויית אמפתיה ולצמיחה אישית, אך הם גם עלולים ללמד את הילדים דווקא אדישות וזלזול, ולפגוע בחוסן הרגשי שלהם. אז מהו מקומם של חוגי חיות בתמונה החינוכית? מה כדאי לדעת לפני שמחליטים לקיים חוג חיות בגן או בבית-הספר, והאם אפשר להפגיש ילדים ובעלי-חיים בדרכים טובות יותר?

ושימוש ללא שם פרטי וללא סיפור חיים. החיות בחוגי חיות מוצגות כאמצעי גרידא למימוש רצונות של ילדים, והילד לומד אפוא שהחיה שלפניו נחותה ונתונה לשימוש. זהו מודל היחסים שעובר לילד ומחלחל לנפשו.

שליטה וניהול כמסר חינוכי

ברוב חוגי החיות מביאים לגן או לכיתה חיות קטנות כגון ארנבונים, שרקנים ואוגרים. קל לשלוט בהם, להרים אותם ולהעביר אותם מיד ליד. החיות בגן או בכיתה מנותקות לחלוטין מסביבת המחיה שלהן, וכלובי ההובלה נועדו להובלה בלבד, ללא רמז על סביבת המחיה המתאימה לחיה. במפגש הבא עשויות להופיע חיות אחרות.

ילדים קולטים היטב את הכוח המופעל על החיות בחוג. גם אם מורים להם ללטף או להרים בעדינות, לא תיתכן הפנמה של התחשבות משמעותית כי החיה חסרת אונים מול הילד. ילדים קולטים שאין בתנאים כאלה טיפול טוב באחרים ושמירה על חלשים, ודרך החשיפה לחיות שהובלו כדי שיציגו אותן לראווה וייגעו בהן הילדים מפנימים שליטה

מפגש ילד-חיה הוא מפגש חברתי

ילדים מפנימים את הקשרים שהם רואים סביבם. כשהמבוגרים בסביבת הילד מתווכים רגשות וצרכים של אחרים ומתחשבים בהם, הילד לומד להגיב בצורה דומה. הילד בוחן את התייחסותם של אנשי חינוך וטיפול לאחרים בסביבתו, ולומד ממנה.

מפגש בין בעל-חיים לילד נתפס בעיני הילד כמודל של קשר ויחסים. יכולתו של ילד להבחין ברצונות, בחוויות ובצרכים של החיה שמולו היא יסוד חשוב בהתפתחות רגשית בריאה ובהתפתחות תקינה של הילד כפרט בחברה. לדוגמה, ילד שלמד להבחין ברגשות הכלב שחי איתו ולהתחשב בצרכים המשתנים של הכלב – יישם את היכולת המבורכת הזו במצבים בין-אישיים רבים ושונים.

מפגש כזה לא יכול להתקיים בחוג חיות המתבסס על הבאת חיות לגן או לכיתה, כי הילד אינו נדרש להשקיע מאמץ טבעי שנחוץ למערכת יחסים תקינה, אין לו אפשרות לפתח עם החיות מערכת יחסים עמוקה ומורכבת, ובעלי-חיים רבים מופיעים כפריטי תצוגה

[חשיפת ילדים לחיות בשבי חותרת תחת כל אלה ומחבלת בלמידת גבולות השימוש באחרים לתועלת.](#)

בעבודתנו כנשות טיפול עם ילדים בסיכון ועם אוכלוסיות שחוו טראומה ישירה במלחמה, אנו רואות את החשיבות המכרעת של העברת מסר חד-משמעי של שמירה והגנה, ובמקביל אנו רואות סכנה גדולה בשחזור טראומות של גניעה וניצול דרך יחס דו-ערכי לבעלי-החיים.

אבל המפעילים אומרים...

מפעילי חוגי חיות נוהגים לטעון שמפגש עם בעלי-חיים מפתח בילדים אמפתיה, רגישות וחמלה לאחר. לא פעם מציינים מחקרים התומכים לכאורה בטענה זו.

הלכה למעשה, רוב המחקר התומך בערך החינוכי של מפגשי ילדים וחיות מתמקד בחיות מחמד ובקשרים שאינם דומים כלל לקשרי ילד-חיה העשויים להיווצר בשבי. מעט המחקר העוסק במצבים דומים יותר למצב בחוגי חיות מתאפיין בליקויים מהותיים. כדי לדעת "במה מועיל המפגש לילד?" עלינו לשאול "במה מועיל המפגש לחיה?" "במה מזיק המפגש לחיה?" ו"במה מזיק המפגש לילד?"

התעסקות במידה דומה של רצינות בכל ארבע השאלות יכולה לספק תמונה תקפה מבחינה פסיכולוגית וחינוכית – תמונה המשקפת את המציאות העגומה בלי להסתירה ובלי לייפות אותה. [גישה כזו נעדרת כמעט לגמרי מהמחקר על מפגש תלמידים עם חיות שביות, ולכן מתקבלת בו תמונה חלקית ומוטה.](#)

וכוח כדרך לגיטימית לניהול מערכות יחסים עם אחרים.

מאמפתיה מדומה לניצול

האם ילד המרים ארנבון ועוטף אותו בחיבוק אוהב מפגין אמפתיה? כך נהוג להציג מפגשים כאלה, אך למעשה הילד המרים והמחבק מספק את הצורך שלו בחיבוק ובמגע, ואינו מבחין שהארנבון נשאר בידיו כי הוא קפא מפחד.

כשילד מרוכז בהנאתו הפרטית, הוא אינו שואל: מה עובר על הצד השני? מה החיה מרוויחה מהמפגש? ואיזה מחיר היא משלמת? המסר הנלמד במפגש כזה הפוך למסר החינוכי הרצוי של כבוד למרחב אישי. הילד אינו נדרש להיכנס לנעליים של הצד השני ולחשוב מה עובר עליו – אלא לוקח כאוות נפשו ממישהו שנמצא במערכת יחסים בעל כורחו. כשמעודדים ילד להשתמש בבעל-חיים בלי לשים לב לצרכיו של בעל-החיים, הילד לומד שזהו מעשי לגיטימי כלפי אחרים בכלל, ולגיטימי גם שאחרים ינהגו כך בו.

לא רק חוסר תועלת, גם נזק

מפגש חינוכי, טיפולי או שיקומי עם חיה שנלקחה לשם כך ממקום המחיה שלה פוגע בעליל בחיה, אך לא רק בה אלא גם בילד הנפגש עימה. הפגיעה מתרחשת גם אם אינה ניכרת במבט ראשון, ואפילו כשבמקביל לה אפשר לזהות השפעות חיוביות כגון הנאה וסיפוק מצד הילד.

אנו שואפים ללמד ילדים להבדיל בין מותר לאסור ובין טוב לרע, בין ניצול ובין קשר טוב והדדי, לסייע להם לפתח יכולת לזהות ולהבין את רגשותיהם של אחרים ולדעת כי הרגשות של האחר עשויים להיות שונים מהרגשות שלי.

אפשר גם אחרת

כולנו רוצים ללמד את הילדים כבוד ורגישות לאחרים. לטוף חיה כלואה שאין לה אפשרות לשמור מרחק משיג תוצאות הפוכות. כדי שילדים יפיקו ערך חיובי ממפגש עם בעל-חיים ויפתחו רגישות לאחרים, הם צריכים לפגוש בעל-חיים שיש להם אפשרות לבחור איפה להיות, עם מי להיות ומה לעשות.

חוגי חיות הכוללים הבאת חיות לגן או לכיתה אינם מתאימים לכך, אך אין כל קושי להיפרד מחוגים מסוג זה ולעבור למפגשים בריאים בין ילדים לבעל-חיים.

הטבע שסביבנו מאפשר מפגש עם בעל-חיים בסביבת מחייתם הטבעית, בלי להפריע להם. זהו סוג המפגש המומלץ ביותר, כי החיות בסביבתן הטבעית מתגלות במלוא מורכבותן, הילדים צריכים ללמוד ללכת לקראתן כדי שהחיות יסכימו להתגלות, והתנהגות לא רגישה מצד הילד תוביל לתוצאה פשוטה שקל להפנים – היעלמות החיה מהעין.

חלופה ישירה יותר לחוגי חיות היא חוות הצלה חינוכיות. חוות ההצלה מהווה בית

בטוח לכל החיים לחיות שרבות מהן זקוקות לטיפול מיוחד ולשיקום, וילדים יכולים לפגוש אותן תחת הדרכה ופיקוח מיומנים.

בשנים האחרונות נוסדו בתוך חוות חינוכיות חוות הצלה המציעות לתלמידים למידה רציפה ומשמעותית לאורך השנה: חוות [טבע הקשר](#) הוקמה בשיתוף עם אגף החינוך בעיריית רמת-גן, וחוות [בשביל החיות](#) הוקמה בכפר הנוער נווה מדבר ניצנה. המסר שעובר לילד בחוות הצלה כזו הוא שהחיות אינן נמצאות שם לשימוש אלא רק למען. הילד לומד שהחיות מתמודדות עם אתגרים וטראומות משלהן, הן פוחדות כמותו בעת מתקפת רקטות או כשהן מאבדות את המקום הבטוח שלהן, והודות לתנאי המקום הטובים הן גם שמחות, רצות ומשחקות עם חיות אחרות. סיפור חייהן המורכב של החיות נלמד לאורך זמן, ועולמן הרגשי מתגלה בהדרגה ומאפשר הזדהות עמוקה איתן ותהליכים רגשיים וחינוכיים משמעותיים בקרב הילדים.

[קראו עוד על חלופות למפגשים עם חוגי חיות.](#)

אנו מקווים שתראו במכתב זה הזדמנות לעצור ולחשוב מחדש על המפגש בין ילדים לבעל-חיים. בואו נחשוב מה באמת הילדים לומדים כשהם פוגשים חיות בשבי, נימנע מפעילות כזו ונציע לילדים מפגשים מכבדים אשר יסייעו בפיתוח חוסן רגשי, כבוד ורגישות לאחרים ולעצמם.

בברכה,

גל חכים-אשר, פסיכולוגית חינוכית מומחית, ראש התוכנית לטיפול רגשי בנוכחות בעל-חיים, המכללה האקדמית אורנים, ומנהלת שותפה במכון אדם וחיה.

ד"ר נועם רודיק, מטפלת מומחית בנפגעי ונפגעות טראומה בנוכחות בעל-חיים, מנכ"לית עמותת [פעמוני רוח](#), מנהלת שותפה בפורום אנשי טיפול בטראומה מינית וד"ר למדעי הרפואה.